

UNA ALTRA MANERA DE COMUNICAR A L'ESPAI EUROPEU D'EDUCACIÓ SUPERIOR. APLICACIÓ DE LA PLATAFORMA WEBCT EN MATÈRIES UNIVERSITÀRIES

Yolanda Troyano Rodríguez

ytroyano@us.es

Alfonso Javier García González

alfonsoj@us.es

Departament de Psicologia Social
Universitat de Sevilla

Resum

A partir del curs 2006-2007 es planteja a la Universitat de Sevilla donar un pas més endavant en l'assumpció de l'Espai Europeu d'Educació Superior. Per a això es convoca un Pla de Renovació de Metodologies Docents dirigit al professorat universitari que volgués canviar la seva forma d'ensenyar a la universitat. Una de les línies d'actuació s'ha centrat en la conversió i ús de matèries a través de la plataforma WebCT. Blackboard Learning System-WebCT és una plataforma informàtica de teleformació (e-learning) que permet construir i administrar cursos en línia, i impartir formació a través d'Internet, portant a terme la tutorització i el seguiment de l'alumnat. Disposa d'un conjunt d'eines que possibiliten aquesta capacitat, entre les quals destaquen: mòdul de Continguts (materials didàctics de la matèria); eines de Comunicació (fòrum, correu intern i xat); eines d'Avaluació (exàmens, treballs i autoavaluació); i eines de Seguiment i Gestió de l'alumnat. Aquest treball pretén analitzar la interacció comunicativa establerta entre docents i discents en l'ús de la plataforma virtual WebCT. En concret, en l'assignatura de Psicologia dels Grups i les Organitzacions, corresponent al cinquè curs de Psicologia.

Resumen

A partir del curso 2006-2007 se plantea en la Universidad de Sevilla dar un paso más hacia delante en la asunción del Espacio Europeo de Educación Superior. Para ello se convoca un Plan de Renovación de Metodologías Docentes dirigido al profesorado universitario que quisiera cambiar su forma de enseñar en la universidad. Una de las líneas de actuación se ha centrado en la conversión y uso de materias a través de la plataforma WebCT. Blackboard Learning System-WebCT es una plataforma informática de teleformación (e-learning) que permite construir y administrar cursos en línea, e impartir formación a través de Internet, llevando a cabo la tutorización y el seguimiento del alumnado. Dispone de un conjunto de herramientas que posibilitan esta capacidad, entre las que destacan: módulo de Contenidos (materiales didácticos de la materia); herramientas de Comunicación (foro, correo interno y chat); herramientas de Evaluación (exámenes, trabajos y autoevaluación); y herramientas de Seguimiento y Gestión del alumnado. El presente trabajo pretende analizar la interacción comunicativa establecida entre docentes y discentes en el uso de la plataforma virtual WebCT. En concreto, en la asignatura de Psicología de los Grupos y las Organizaciones, correspondiente al quinto curso de Psicología.

Abstract

From the 2006-2007 academic year arose at the University of Seville take a further step forward in the assumption of the European Higher Education Area. It convenes a plan for renewal of teaching methodologies aimed at faculty who would like to change the way you teach at the university. One of the main priorities has focused on the conversion and use of

materials through the WebCT platform. Blackboard Learning System-WebCT is a platform for distance learning (e-learning) allows to build and manage online courses, and training via the Internet, conducting the tutoring and monitoring of the student body. It has a set of tools that enables this capability, which includes module Content (teaching materials on the subject); communication tools (forum, internal mail and chat); assessment tools (tests, work and self-evaluation); and tools for monitoring and management students. This paper aims to analyse the communicative interaction between teachers and learners in the use of virtual platform WebCT. Specifically, the subject of Psychology of Groups and Organizations, for the fifth course in Psychology.

Introducció

Avui dia la presència de les Tecnologies de la Informació i de la Comunicació (TIC) a les universitats espanyoles és una realitat. La majoria de les universitats ofereixen cursos en línia o estan realitzant algun tipus d'experiència de formació recolzada en les TIC com passa en el cas de la Universitat de Sevilla i la seva implantació de la plataforma WebCT per a la impartició de matèries universitàries.

Les variades experiències amb TIC en la formació en línia, sobretot en el nivell superior, ofereixen segons Roberts, Romm i Jones (2000) diferents graus d'evolució. Aquests autors, en funció de l'evolució del sistema i centrat en institucions convencionals, parlen de diferents models d'ensenyament. La Universitat de Sevilla es troba immersa en l'anomenat model estàndard, que tracta d'utilitzar activament les avantatges proporcionades per la tecnologia per permetre un cert grau de comunicació i interacció entre estudiants i professorat. Entre els elements presents en aquest model destaquen: recursos electrònics en forma d'enllaços des de la pàgina del curs, còpies electròniques de tots els materials impresos del curs, diapositives de les classes, notes i anuncis de les classes presencials, tasques i solucions de preguntes sobre el temari desenvolupat, guies per a la realització d'activitats, etc.

La construcció de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) i la conseqüent utilització dels ECTS (European Credits Transfer System) com a unitat de mesura de l'activitat acadèmica per a tots els estudiants de la Unió Europea, suposa replantejar l'actual sistema educatiu d'educació superior i el desenvolupament de la tecnologia que permetin dur a terme experiències d'innovació metodològica centrada en l'alumnat (de Benito i Salinas, 2008).

El projecte d'Ensenyament Virtual abordat per la Universitat de Sevilla té el seu inici en el pla propi per a la Convergència Europea que promou. Dins d'aquest context, els agents universitaris ens enfrontem al repte d'educar en diferents entorns que no només siguin el presencial.

La necessitat d'un entorn d'aprenentatge virtual ja havia aparegut, de forma aïllada i en determinats grups. Això unit a l'entrada en el nou EEES, constitueixen dues causes que fan necessària l'aparició d'un pla estratègic sobre Ensenyament Virtual en el curs 2006-2007 (León i altres, 2008).

L'Ensenyament Virtual en la Universitat de Sevilla: la implementació de la plataforma WebCT

A la Universitat de Sevilla se li ha dotat d'una plataforma corporativa de gestió de cursos (WebCT) que ha estat oferta al professorat durant el curs acadèmic 2006-2007 com a complement a la docència presencial.

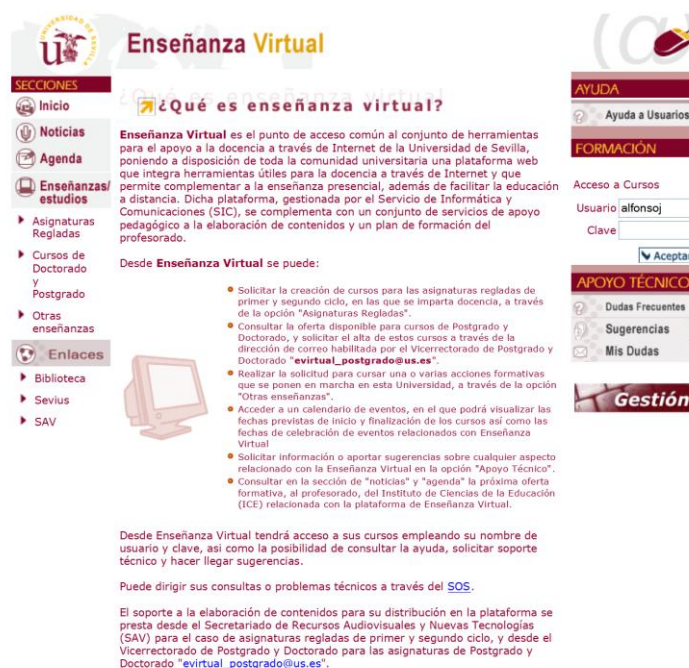
WebCT és un programari que permet a les institucions educatives crear i allotjar cursos a internet. Els cursos creats amb el programari de WebCT poden servir com a cursos en línia complets, com un complement als cursos magistrals tradicionals (León, 2007) o simplement per a enviar material complementari.

WebCT va començar el seu desenvolupament el 1997 de mà d'Murria Goldberg, professor de la Universitat de British Columbia. Inicialment, només va pretendre crear una senzilla eina per a la creació i publicació de cursos, però el seu creixement ha estat tan gran que ara és una de les plataformes més utilitzades a nivell mundial en l'àmbit acadèmic.

Un dels avantatges disponible mitjançant la nova eina de gestió de cursos adoptada, a més de les pròpies d'un sistema e-learning, és la sincronització que es realitza amb els sistemes de gestió corporatius acadèmics de la universitat. D'aquesta manera, el professorat demana la incorporació de la seva assignatura i es deslliga de la gestió administrativa dels seus estudiants.

En aquesta plataforma es poden consultar notícies d'esdeveniments, actuacions tècniques, jornades, etc., relacionades amb l'Ensenyament Virtual (vegeu Figura 1). El tractament de les diferents tipologies d'ensenyaments acollides en aquest nou entorn virtual està diferenciat en base a les necessitats particulars d'organització que es requereixen en cada una d'elles. Igualment, serveix com a punt d'accés per a tots els usuaris dels cursos i està complementat amb una base de dades de coneixement de preguntes freqüents, que l'administrador del sistema, en base a criteris de repetició de consultes rebudes, elabora per mantenir actualitzada la informació rellevant i d'interès.

Figura 1: Plataforma administrativa de gestió d'Ensenyament Virtual

Al llarg del curs acadèmic 2006-2007 podem comprovar que la necessitat de dotar d'un entorn virtual al professorat de la Universitat correlaciona amb la demanda real d'aquest. Tant és així que, en el present curs 2007-2008 s'ha produït un creixement exponencial en l'ús de la plataforma, tal com es pot observar a la Taula 1, a partir de León i altres (2008).

Taula 1: Ús de la plataforma virtual WebCT en els cursos 06-07 i 07-08

	Final curs 06-07	Inici curs 07-08
Professorat incorporat	Més de 500 (10%)	Més de 1.100 (24%)
Cursos 1º i 2º cicle	Més de 500 (10%)	Més de 1.100 (24%)
Ensenyaments de Postgrau	40	148
Alumnat incorporat	30.000 (50%)	41.000 (74%)
Visitants al mes	15.000, amb una ràtio de 2.2 accessos per visitant	190.000, amb una ràtio de 12 accessos per visitant

D'aquesta manera, podem assegurar l'interès i l'avanç que el començament d'aquesta infraestructura tecnològica d'e-learning ha despertat i experimentat al llarg del curs acadèmic. Com a conseqüència d'això, la Universitat de Sevilla ha decidit abordar l'ampliació del ventall de projectes i entorns col·laboratius com ara el OpenCourseWare (OCW), que és una iniciativa sorgida a l'Institut Tecnològic de Massachusetts el 2001 i a la qual posteriorment s'han sumat nombroses universitats internacionals de prestigi.

La plataforma WebCT com a entorn virtual de formació

Per a de Benito i Salinas (2008) un entorn d'aprenentatge és aquell espai organitzat per tal d'aconseguir l'aprenentatge. Perquè aquest tingui lloc requereix de certs components: funció psicopedagògica (activitats d'aprenentatge, situacions d'ensenyament, materials didàctics, recursos tutorials, etc.), La tecnologia apropiada a la mateixa (selecció d'eines segons el model psicopedagògic) i el marc organitzatiu (que inclou l'organització espai-temporal i el context organitzacional) (Salinas, 2004).

Les eines i el dispositiu tecnològic suposa un dels pilars fonamentals en la concepció de models d'ensenyament-aprenentatge flexibles recolzats en les TIC, tenint en compte que no és la tecnologia més sofisticada la qual garantirà l'èxit de l'aprenentatge en entorns virtuals sinó l'ús que fem del medi tecnològic, és a dir, la metodologia implementada.

La implementació d'entorns d'ensenyament-aprenentatge basats en les xarxes requereix el desenvolupament i el suport d'eines informàtiques adequades per dur-les a terme. Algunes d'elles són dissenyades específicament amb un objectiu educatiu i en altres es fan servir serveis o aplicacions d'Internet d'ús general (fòrums, xats, carpetes compartides, etc.).

Actualment hi ha una gran quantitat d'eines a disposició del professorat per a la creació d'entorns virtuals d'ensenyament-aprenentatge a través d'Internet.

Davant la proliferació d'aquestes eines, un dels problemes a què ens podem enfrontar el professorat universitari serà determinar quines eines seran més adequades per aconseguir uns objectius educatius específics. Per això, és fonamental considerar els principis del disseny didàctic que suporten les nostres matèries universitàries.

Eines en els entorns virtuals de formació: les eines de comunicació

Quan parlem d'eines en entorn WebCT, ens estem referint als mitjans que designen les aplicacions del programari que permeten la comunicació a través de l'ordinador entre els usuaris del sistema per mitjà de les xarxes. Són aplicacions que faciliten la comunicació interpersonal a nivell individual o en grup, l'accés, la recerca de documentació i la distribució d'informació. Totes elles suposen un ampli ventall d'opcions i recursos comunicatius que el dissenyador ha de mobilitzar per facilitar la consecució dels objectius plantejats a l'inici del curs acadèmic. En aquest sentit, el coneixement de les seves característiques tècniques i comunicatives, així com de les possibilitats educatives de la plataforma WebCT ens permetrà completar el cicle formatiu dels estudiants d'una manera més eficaç.

Seguint les classificacions proposades per de Benito (2000, 2002), d'acord amb els desenvolupaments tecnològics esdevinguts en els darrers anys, desenvoluparem l'anàlisi de les interaccions comunicatives de docents i discentis universitaris a fi d'aprofundir en les eines de comunicació.

Les eines de comunicació són aquelles que faciliten les possibles interaccions entre els diferents agents universitaris (professorat-alumnat-personal administratiu-institució), configurant així diferents espais comunicatius: per a la tutoria (individual o grupal), per a la comunicació social (orientada a facilitar canals per a la comunicació informal, afavorir la cohesió grupal, animar i motivar la participació de tots els membres, etc.), de suport en les diferents situacions didàctiques, i organitzatives (com a canal de comunicació entre l'estudiant i la institució, tant d'informacions acadèmiques com institucionals).

La plataforma WebCT presenta diverses eines de comunicació integrades. Segons el criteri de concurrència en el temps es distingeixen en síncrones o asíncrones (Taula 2).

Taula 2: Classificació d'eines de comunicació (de Benito i Salinas, 2008)

Síncrona	Asíncrona
Xat	Correu electrònic
Missatgeria instantània	Fòrums
Videoconferència	Llistes de distribució
Audioconferència	Calendari/agenda
Pissarra compartida	Conferències electròniques
Navegació compartida	Grups de notícies
Presentacions online	Taulell d'anuncis
Classes virtuals	Carpetes compartides

Entre les eines asíncrones de comunicació més utilitzades i esteses, per aconseguir una interacció contínua entre docent i alumnat, trobem el correu electrònic i els fòrums. En l'experiència que tenim de l'aplicació WebCT a les nostres assignatures les fem servir, sobretot, per realitzar tutories virtuals i proporcionar retroalimentació al nostre alumnat de forma individual o en grup (García i Troiano, 2008). D'altra banda, l'alumnat planteja dubtes, qüestions o comentaris al professorat sobre temes concrets o aspectes relacionats amb la calendari d'activitats, exàmens i forma d'executar aquests. També és una eina que permet la tutorització entre iguals.

És freqüent així mateix, l'ús d'altres eines de comunicació asíncrona com l'agenda o calendari, on a través del sistema d'anuncis, notifiquem a l'alumnat la cronologia per a la realització de les diferents tasques de l'assignatura (lliurament d'informes de pràctiques, lectura de material, estudi dels temes, etc.).

Pel que fa al fòrum ho considerem una eina on s'estableix una interacció comunicativa grupal, en la qual s'expressen idees, opinions, creences, valors, etc. mitjançant el llenguatge escrit. El nostre objectiu és analitzar les interaccions comunicatives asíncrones que es produeixen en un fòrum de l'assignatura Psicologia dels Grups i les Organitzacions. És una matèria obligatòria de cinquè curs de la titulació de Psicologia.

En aquesta assignatura es creen grups per treballar els continguts proposats en base al temari, que versa sobre la conceptualització i tipologia de grups, models i teories, elements estructurals dels grups, comunicació, lideratge, mesures de relacions interpersonals, conflicte i la seva resolució en contextos grupals.

Metodologia

Mostra

Va formar part de l'estudi tot l'alumnat participant en el fòrum d'una assignatura (120) i el professorat de la mateixa (2). Els estudiants corresponen al cinquè curs de la Llicenciatura de Psicologia de la Universitat de Sevilla, un 68% dones i un 32% homes. El 53% afirma tenir accés a internet a casa, enfront del 47% restant que ha de fer ús exclusiu del mateix a la Facultat o altres entorns virtuals que disposin de connexió.

Mètode

Es va utilitzar una anàlisi de contingut per analitzar els missatges publicats al fòrum amb la intenció de classificar i categoritzar les interaccions comunicatives.

Procediment

Des de l'inici del segon quadrimestre, del curs 2007-2008, hem estat treballant en la plataforma WebCT. Trobem una sèrie de limitacions, sobretot per part de l'alumnat, deguda al desconeixement de la utilització i maneig de la plataforma, cosa que fou disminuint a mesura que es presentaven unes nocions bàsiques sobre la utilització de la plataforma i de les eines de comunicació a utilitzar.

Des de l'inici del quadrimestre es plantegen en el fòrum temes a debatre. Aquests temes s'han agrupat en les cinc categories següents: avaluació inicial, assignatura, teoria, pràctica i els nostres assumptes.

Resultats

En un primer moment, es va utilitzar la categorització dels temes tractats en el fòrum i, en un segon moment, es van analitzar les interaccions entre els participants.

Dels 370 missatges generats en el fòrum de debat, 62 s'agrupen en l'avaluació inicial, 43 fan referència a una avaluació de prova de la plataforma utilitzant preguntes de la guia docent i 19 a la primera impressió que causa l'assignatura (presentació, metodologia, etc.).

En la categoria anomenada assignatura trobem 125 missatges que fan referència a l'assignatura en general, on es planteja, a la coordinadora de l'assignatura, dubtes relacionats amb la gestió de la mateixa.

En la categoria teoria es realitzen 127 missatges al fòrum. Aquests missatges plantegen dubtes al professorat sobre els nou temes desenvolupats en les classes teòriques.

En la quarta categoria nomenada pràctica trobem 39 missatges amb aspectes relacionats amb el programa de pràctiques de l'assignatura.

Finalment, a la cinquena categoria *nostres assumptes* trobem 17 missatges relacionats amb informacions, debats, etc. que no fan una referència directa a l'assignatura però es consideren d'interès per a la generalitat dels participants.

En un segon moment es procedeix a analitzar les interaccions entre els participants. Plantejant les següents categories: interaccions entre professorat-alumnat, alumnat-alumnat i alumnat-grup.

En revisar les interaccions entre els participants en el fòrum es va comprovar que les interaccions varien en funció de les categories. Les interaccions més freqüents són les professorat-alumnat (297), centrades en la resolució de dubtes i aclariments. En escasses ocasions la resta de l'alumnat participa en missatges dirigits al professorat tot i que, és de destacar, que la majoria (97%) llegeixen els missatges publicats tant per la resta de l'alumnat com pel professorat, el que manifesta un interès per conèixer les aportacions que puguin realitzar les dues parts.

La següent categoria en nombre d'interaccions és la alumnat-alumnat (54), seguida de la alumnat-grup (19). Ambdues presenten un reduït nombre d'interaccions en comparació amb la primera categoria. No obstant això comparant les dades d'aquestes últimes sembla inferir que l'alumnat prefereix interactuar entre si de manera individual.

Conclusions

La Universitat de Sevilla, en la seva evolució cap a l'EEES ha abordat un Pla de Renovació de les Metodologies Docents, pioner a nivell nacional. Un dels pilars d'aquest pla d'acció és la renovació de les seves infraestructures tecnològiques encaminades a garantir la mobilitat de l'estudiant, millorant la seva competència comunicativa, i l'Ensenyament Virtual. Aquest projecte respon a la creixent demanda de la societat de la informació i d'una nova generació d'estudiants que ha crescut en el si d'un món digitalitzat.

Encara que les tecnologies ens ofereixen diverses possibilitats d'innovar en la docència universitària, també crida l'atenció que la forma que tingui el professorat d'implementar les TIC en el sistema d'educació superior és fonamental per a la utilització de les mateixes, ja que és necessari desenvolupar una sèrie de competències comunicatives asíncrones que propiciïn les interaccions.

El fet de traslladar els continguts, avaluacions i recursos de l'ensenyament tradicional a un entorn digital sembla per si mateix un avenç positiu que trenca la metodologia del

professorat com a centre en el procés d'ensenyament-aprenentatge i font i transmissor de coneixements (Troiano i García, 2008). No obstant això, la veritable causa d'això és el canvi que es va desenvolupant en el professorat i, per tant, en l'alumnat, en començar a treballar d'aquesta manera. Podem pensar-hi a més com un punt de partida des d'on ens encaminem cap a un aprofitament més exhaustiu de les possibilitats que ofereixen les TIC. En aquest sentit, la implicació del professorat en dotar de materials i espais de participació per a l'alumnat a la WebCT s'espera que indueixi un enriquiment mutu i del propi procés d'ensenyament-aprenentatge.

És en aquest sentit on reverteixen els beneficis de la plataforma virtual descrita per a l'ensenyament de Psicologia dels Grups i les Organitzacions, ja que en permetre un model d'aprenentatge més flexible, l'estudiant té la possibilitat de plantejar estratègies grupals de forma virtual a través del fòrum o del wimba classroom. Igualment, els fòrums de debat han propiciat la interconnexió amb tots els estudiants de l'assignatura pertanyents als dos grups, de manera que els aprenentatges són generalitzables al total de l'alumnat que cursa la matèria, i evitant la diferenciació entre grups.

De la mateixa manera, per a fomentar habilitats comunicatives en els nostres estudiants a través de l'ús de plataformes virtuals, cal configurar models d'ensenyament centrats en ells que responguin a sistemes acadèmics més flexibles, on, independentment de la presencialitat o no de la matèria, es proporcioni l'alumnat una gamma de recursos i la possibilitat de prendre decisions sobre el seu propi procés d'aprenentatge. On seran fonamentals les competències i habilitats desenvolupades pel professorat per generar un diàleg efectiu amb l'alumnat i entre l'alumnat, de manera que s'afavoreixi un aprenentatge actiu i la construcció del coneixement cooperatiu i col·laboratiu i més proper a l'alumnat (Gros i Silva, 2005; Pagano, 2007).

Amb això no volem dir que el desafiament de les nostres universitats estigui a reconstruir el sistema de classes magistrals, ni a aconseguir un aprenentatge totalment independent via web. El que es tracta és de crear un nou entorn d'aprenentatge que fomenti les interaccions comunicatives síncrona i asíncrona entre docent i discent, que connecti l'aprenentatge amb l'experiència, que potenciï el treball en grup i aprofiti la quantitat d'informació i coneixement donant lloc a comunitats d'aprenentatge universitari.

Referències bibliogràfiques

- León de Mora, C. i altres (2007). *Planificación, diseño de cursos y docencia a través de Internet con WebCT CE6*. Sevilla: Secretariado de Publicaciones Universidad de Sevilla.
- León de Mora, C. i altres (2008). La Enseñanza Virtual en la Universidad de Sevilla. *Píxel-Bit. Revista de Medios y Educación*, 32, 7-20.
- De Benito, B. (2000). Herramientas web para entornos de enseñanza-aprendizaje. Dins J. Cabero, F. Martínez i J. Salinas (Coords.): *Medios Audiovisuales y Nuevas Tecnologías para la Formación en el s XXI* (pp. 209-222). Murcia: Diego Marín.
- De Benito, B. i Salinas, J. (2002). Webtools: aplicaciones para sistemas virtuales de formación. Dins J. I. Aguaded i J. Cabero (Dirs.): *Educación en red. Internet como recurso para la educación*. Málaga: Ediciones Aljibe.
- De Benito, B. i Salinas, J. (2008). Los entornos tecnológicos en la Universidad. *Píxel-Bit. Revista de Medios y Educación*, 32, 83-101.
- García, A. J. i Troyano, Y. (2008). El Espacio Europeo de Educación Superior y la figura del profesor tutor en la Universidad. (En premsa).
- Gros, B. i Silva, J. (2005). La formación del profesorado como docente en los espacios virtuales [article en línia]. *Revista Iberoamericana de Educación*. 36, 1. [Data de consulta: 12/12/2007]. http://www.rieoei.org/tec_edu32.htm.
- Pagano, C. M. (2007). Los tutores en la educación a distancia. Un aporte teórico. [article en línia]. *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento*, 4, 2. [Data de consulta: 10/01/2008]. <http://www.uoc.edu/rusc/4/2/dt/esp/pagano.pdf>
- Roberts, T., Romm, C. i Jones, D. (2000). *Current practice in web-based delivery of IT courses*. APWEB2000.
- Salinas, J. (2004). Cambios metodológicos con las TIC. Estrategias didácticas i entornos virtuales de enseñanza-aprendizaje. *Bordón*, 56, 3-4.

- Silvio, J. (2006). Hacia una educación virtual de calidad, pero con equidad i pertinencia [article en línia]. *Revista de Universidad i Sociedad del Conocimiento*, 3, 1. [Data de consulta: 27/5/2008]. <http://www.uoc.edu/rusc/3/1/dt/es/silvio.pdf>.
- Troyano, Y. i García, A. J. (2008). Expectativas del alumnado sobre el profesor tutor en el contexto del Espacio Europeo de Educación Superior. *REDU*.